

Zenon Guldon

"Księga wiadomości historyczno-statystycznych wielkiego pieca w Rejowie", z materiałów oprac. przez Wacława Różańskiego do druku przygot. Andrzej Rembalski i Zbigniew J. Wójcik, Kielce 1995 : [recenzja]

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 19, 454-455

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

reformy miejskiej z 1869 r. „miejscowości liczące nawet kilkadziesiąt tysięcy mieszkańców zaliczono niekiedy w poczet wsi” (s. 17). Przecież nawet gubernialne Kielce w 1869 r. liczyły niespełna 8700 mieszkańców (s. 22). Kielce jako jedyne na terenie guberni miasto pozostają poza zakresem zainteresowań Autora.

W rozdziale I Autor omawia wielkość i zabudowę miasteczek z uwzględnieniem ich rynków i zabytków architektonicznych (s. 15–79). W kolejnym rozdziale analizuje „czynniki determinujące rozwój i upadek miasteczek” (s. 80–125). Na rozwój miasteczek nie miał znaczącego wpływu przemysł, rozwinięty silniej jedynie w powiecie olkuskim (s. 83–84). Krystyn August Moes zbudował kilka zakładów przemysłowych: młyn parowy, farbiarnię i olejarnię w Pilicy, fabrykę kortów i sukna w pobliskim Sławniowie i papiernię w Wierbce⁸. Kwestia wpływu podmiejskich zakładów przemysłowych na rozwój miast jest jednak trudna do uchwycenia w źródłach. Przy omawianiu cukrowni „Lubna” warto wspomnieć wydaną w tym samym roku pracę H. Oziębłowskiego i S. Przybyszewskiego⁹. Najciekawszy chyba rozdział III dotyczy społeczności małomiasteczkowej (s. 126–215). Jego cennym uzupełnieniem jest wydana równocześnie inna praca Autora, poświęcona małomiasteczkowym rzemieślnikom¹⁰. Obie rozprawy, zwłaszcza dzięki solidnemu wykorzystaniu szerokiej bazy źródłowej, stanowią istotny wkład Autora w badania historii społeczno-gospodarczej regionu świętokrzyskiego w 2. połowie XIX i początkach XX w.

Zenon Guldon

KSIEGA WIADOMOŚCI HISTORYCZNO-STATYSTYCZNYCH WIELKIEGO PIECA W REJOWIE. Z materiałów opracowanych przez Wacława Różańskiego do druku przygotowali Andrzej Rembalski i Zbigniew J. Wójcik, Kielce 1995, Towarzystwo Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego, ss. 151 + 12 ilustr.

Dla poznania dawnego stanu górnictwa, hutnictwa i przemysłu metalowego w Staropolskim Okręgu Przemysłowym istotne znaczenie mają kroniki zakładowe, pozwalające prześledzić technikę i rozmiary produkcji. W 1979 r. wydana została pisana w latach 1842–1882 kronika białogońska, której rękopis znajduje się w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach¹. Jeszcze w okresie powojennym w Muzeum Świętokrzyskim znajdowały się kroniki wielkich pieców w Bzinie i Parszowie². Przedmiotem omawianego wydawnictwa jest kronika wielkiego pieca w Rejowie. Publikację kroniki przygotował W. Różański, emerytowany profesor Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Po jego śmierci w 1994 r. wydawnictwo do druku przygotowali A. Rembalski i Z. J. Wójcik. Na istotne znaczenie kroniki zwracał uwagę M. Radwan³.

Do początków XIX w. Rejów stanowił własność opactwa cysterskiego w Wąchocku. Już w XV w. w dobrach tych funkcjonowały kuźnice żelaza w Bzinie i Krzyżowej Woli. Z 1530 r. pochodzi najstarsza wzmianka o kuźnicy w Żyrcinie, w 1662 r. nazywanym już Rejowem. W 1754 r. zbudowano półwielki piec w Bzinie, w 1770 r. – wielki piec w Rejowie i w 1789 r. – wielki piec w Starachowicach⁴. W 1838 r. Bank Polski wybudował w Rejowie nowy wielki piec. Jego kronika, obejmująca dzieje zakładu do 1869 r., stanowi przedmiot omawia-

¹ *Opis geograficzno-historyczny i statystyczno-techniczny zakładów rządowogórnicznych w Oddziale Białogoni (do 1882 roku)*. Wyd. R. Guldon i L. Stępkowski. Kielce 1979

² M. Radwan *Księga Rejowska*. „Hutnik” t. 20: 1953 nr 1, s. 1; *Świadectwo Pawła Bolesława Podczaszyńskiego o stanie techniki hutnictwa i górnictwa żelaznego w Zagłębiu Staropolskim z r. 1842*. Wyd. M. Radwan. „Studia z Dziejów Górnictwa i Hutnictwa” t. 1, 1957, s. 365

³ M. Radwan *Księga...*, s. 1–6

⁴ K. Zemela *Rejów w XVI–XVII wieku. Dzieje cysterskiej osady kuźniczej*. W: *Szkice do historii*. Skarżysko-Kamienna 1993, s. 29–46; Z. Guldon, J. Kaczor *Górnictwo i hutnictwo w Staropolskim Okręgu Przemysłowym w drugiej połowie XVIII wieku*. Kielce 1994, s. 53–54

⁸ Tamże, s. 232–234

⁹ H. Oziębłowski, S. M. Przybyszewski *Cukrownia „Lubna” 1845–1995. Materiały i szkice do dziejów Cukrowni „Lubna” i Kazimierzy Wielkiej*. Kazimierza Wielka 1995

¹⁰ S. Wiech *Rzemieślnicy małych miasteczek guberni kieleckiej w latach 1870–1914*. Kielce 1995

nego wydawnictwa. Dodać można, że zakład rejowski funkcjonował do 1901 r.

Omawiane wydawnictwo poza tekstem kroniki zawiera obszernie komentarze tekstowe i rzeczowe, słownik wyrazów technicznych i obcojęzycznych oraz indeksy: osobowy i nazw geograficznych. W sumie otrzymaliśmy istotny dokument do dziejów polskiego górnictwa i hutnictwa w XIX w.

Zenon Guldon

STEFAN IWANIAK: ZIEMIAŃSKIE DOBRA KULTUROWE W WOJEWÓDZTWIE KIELECKIM (1944–1946), Kielce 1996, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ss. 289

Omawiana praca dotyczy ważnego problemu losów podworskiego mienia kulturowego na Kielecczyźnie w latach 1944–1946. Autor, którego rozprawa doktorska dotyczyła reformy rolnej¹, już wcześniej zajmował się kwestią podworskich księgozbiorów i innych dóbr kulturowych². Praca, poza wstępem i zakończeniem, składa się z czterech rozdziałów, w których Autor omawia kolejno ekonomiczną likwidację ziemiaństwa, losy podworskiego dziedzictwa kulturowego w czasie wojny i w okresie bezpośrednio po jej zakończeniu, zabezpieczenie, przejmowanie i rewindykację mienia podworskiego w latach 1944–1946, a także aktualne problemy reprivatyzacji podworskich dóbr kulturowych.

W świetle zachowanych źródeł trudno ustalić wysokość strat w zakresie ziemiańskich dóbr kulturowych. Przyjmuje się, że z około 15 tys. jednostek (druki i rękopisy) w bibliotece chroberskiej zachowało się jedynie ponad 6 tys. egzemplarzy³. Ze sporządzonego w 1940 r. przez G. Labudę kodeksu dyplomatycznego Ordynacji Myszkowskiej wynika, że w archiwum chroberskim znajdo-

wało się 107 dokumentów pergaminowych z lat 1373–1788⁴. Obecnie w zbiorach Archiwum Państwowego i Muzeum Narodowego w Kielcach znajdują się 64 dokumenty, co stanowi około 60 proc. stanu z okresu wojny⁵.

Sporo miejsca Autor poświęca charakterystyce i wartości przejętego mienia kulturowego (s. 158–197). Problem ten wymaga szczegółowych studiów specjalistów z zakresu różnych dyscyplin naukowych, zwłaszcza archiwistów, bibliologów i historyków sztuki. To samo dotyczy wykorzystania przejętych dóbr w dotychczasowej literaturze naukowej. Tak na przykład archiwa Małachowskich i Platearów z Białaczowa stały się podstawą rozprawy o gospodarstwie wiejskim w dobrach białaczowskich w latach 1777–1939⁶. Przy omawianiu akt podworskich przejętych przez kieleckie Archiwum Państwowe warto chyba uwzględnić przewodnik po zasobie tego archiwum⁷.

Omawiana praca porusza ważny i aktualny problem losów i stanu zachowania podworskiego mienia kulturowego. Ocena jego wartości wymaga jeszcze badań szczegółowych.

Zenon Guldon

¹ S. Iwaniak *Reforma rolna w województwie kieleckim w latach 1944–1945*. Warszawa 1975

² S. Iwaniak *Akcja zabezpieczania dóbr podworskich na Kielecczyźnie w latach 1944–1946*. „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego” t. 10: 1977, s. 149–198; tenże: *Dobra kulturowe na Kielecczyźnie*. W: *Pisarze regionu świętokrzyskiego*. Red. J. Paclawski. Kielce 1987, s. 126–168; *Księgozbiory podworskie województwa kieleckiego w latach 1944–1946*. „Rocznik Biblioteki Narodowej” t. 11: 1975, s. 249–277

³ S. Iwaniak *Akcja...*, s. 186; tenże: *Księgozbiory...*, s. 275

⁴ *Codex Myszkowianae Ordinationis diplomaticus*. Oprac. G. Labuda. Chroberz 1940. Mps w Bibliotece PAN w Krakowie, rkps 5637

⁵ A. Herc *Dokumenty przedrozbiorowe z Archiwum Ordynacji Myszkowskich*. „Studia Kieleckie” 1983 nr 3, s. 80–81

⁶ J. Piwek *Gospodarstwo wiejskie w dobrach białaczowskich w latach 1777–1939*. Kielce 1979. Mps w Bibliotece Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Zob. też tenże *Gospodarstwo chłopskie w dobrach białaczowskich w latach 1777–1864*. Kielce 1982

⁷ *Archiwum Państwowe w Kielcach i jego oddziały w Jędrzejowie, Pińczowie i Starachowicach. Przewodnik po zasobie archiwalnym*. Red. S. Marcinkowski. Warszawa–Łódź 1993, s. 249–256